

ÖZET

ALMANYA'DA CAMİLERDE ANADİLDE DİN EĞİTİMİ

Ahmet ÇELİK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim Programları ve Öğretimi Tezsiz Yüksek Lisans Programı

Dönem Projesi, Haziran/2021

Danışman: Doç. Dr. Bayram ÖZER

Çalışmamızın amacı Almanya'da camilerde anadilde din eğitimi hakkında ilköğretim ve ortaokul öğrencilerinin almış oldukları dini eğitim ve Almanya'da dini eğitime dair sorunlar ele alınmıştır. İslam din derslerinde öğrencilerin dil konusuna dair yaşamış oldukları problemler ve ne yönde dini eğitime katkı sağlanmasına yönelik öğrenci görüşleri de ele alınmıştır. Almanya'da dini eğitimdeki sorunlar arasında okullarda din eğitiminde öğrenci görüşleri doğrultusunda eğitimin yalnızca Almanca olması gerektiği görüşlerini beyan etmişlerdir. Sebebi ise Almanya'da Müslüman bireylerin haricinde farklı dilde kişilerin de bulunduğu ve Türkçe'yi çoğu öğrencinin bilmediği ve ülkenin kendi dili olan Almanca'nın kullanılması gerektiği görüşlerini beyan etmişlerdir.

Çalışmamızda mülakat yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri ilköğretim ve ortaokul öğrencilerinden elde edilmiştir. Yüz yüze görüşme yöntemi ile elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir.

Araştırmamız neticesinde Almanya'da camilerde anadilde dini eğitim sağlanırken, öğrencilerin %85 i camilerde dini eğitimin iki dilde verilmesi gerektiğini beyan etmişlerdir. Türkiye'deki dini eğitim ile Almanya'daki dini eğitim arasında fark olup olmadığı araştırıldığında, Almanya'da okullarda yalnızca Almanca dini eğitim verilirken Türkiye'de ise anadilde dini eğitim esas alınmaktadır. Fakat öğrencilerin isteği doğrultusunda okullarda yalnızca Müslümanların bulunmadığı, bu

yüzden dini eğitimin Almanca verilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Okullarda anadil eğitimi olarak kendi dillerinde eğitim verildiği saptanmıştır.

Çalışmamız kapsamında Almanya'nın eyaletlerinin 9'unda okullarda İslam dini eğitimi verilirken 5 eyalette herhangi bir dini eğitim verilmediği saptanmıştır. Camilerde din derslerine katılım her geçen yıl artış göstermiş ve Alman eğitim kuruluşlarında verilen din derslerinin amacına ulaştığı belirtilmiştir. 2019 ve 2020 yılında Almanya'da İslam dini eğitimine katılan öğrenci sayısının 59.639 olarak verilerde yer aldığı saptanmıştır.

Sonuç olarak; Almanya'da İslam din eğitiminin günden güne yaygınlık gösterdiği görülmüş, camilerde anadil olarak Türkçe kullanıldığı, okullarda İslam din derslerinde ise Almanca dilinin kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Almanya, İslam, Din, Cami, Eğitim

I. BÖLÜM

1.1. Giriş

Batı Avrupa devletleri ile 1960 yılında yapılmış olan antlaşma kapsamında çok fazla Türk vatandaşları iş olanaklarından dolayı ekonomi göç ile adlandırdığımız göçü gerçekleştirmiştir. Göç eden Türk vatandaşlar, kendileri ile beraber dini yaşantılarının yanı sıra, kültürel, geleneksel adetlerini ve göreneklerini de beraberinde göçü gerçekleştirdikleri ülkelere götürmüşlerdir. İş hayatlarında yoğunluk yaşamalarına rağmen, sosyal ve kültür yönündeki gereksinimlerini giderebilmek gayesiyle cemaatlerin içerisinde toplanarak dinini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini yaşayarak sürdürmeye devam etmişlerdir.

Bazı dernekler yalnızca sosyal ve kültür anlamında aktivite yapmak amaçlı kurulurken, bazı dernekler ise dini hizmet verebilmek için kurulmuştur. Kurulmuş olan derneklerin amacı Avrupa içerisinde yetişmekte olan nesile dini ve ahlaki değerlerin öğretilmesi, aynı zamanda yaşatılabilmesine alt yapı oluşturmaktadır. Nitelikli dini hizmet verebilmek gayesi ile kurulmuş olan dernek kavramlarının önem arz eden etkinliklerinden biride camiye giden çocuklara ve genç bireylere dini bilgilerin verilmesi, aynı zamanda Kur'an okuma kurslarının düzenlenmesidir.

Almanya'da yaşamlarını sürdüren üç kuşak bulunmaktadır.. Ayrıca burada yaşamını sürdüren insanların adapte olmak gibi herhangi bir sıkıntılarının bulunmadığı ve günümüz içerisinde Müslüman genç ve çocukların ana dillerinden öte Almanya'nın kendine özgü dili Almanca ile hayatlarını devam ettirdiği saptanmıştır. Meydana gelen bu durum ile artık oradaki bu gençlerin dini eğitimlerinin verilmesinin sadece cami, dernek ve aileleriyle yetinilmeyip, devlet tarafından da verilmesi ve bu eğitimin üçüncü kuşağın ana dili olan Almancayla olması gerekliliği ortaya çıkmıştır

Çalışmamızda, Almanya'da etkinlik göstermekte olan Müslüman göçmenlerinin oluşturmuş olduğu kapsamlı çatı kurumu olan “*Diyanet İşleri Türk İslâm Birliği (DİTİB)*” ve “*İGMG, İslam Toplumları Milli Görüş*” bünyesinde hizmet veren “*Recklinghausen Süd, Hilal Kültür ve Eğitim Merkezi ve Marl-Hamm Fatih*”

camilerinde yürütölmekte olan anadilde dini eğitimin vaziyeti öğrencilerle yapılan mülakat ile saptanmaya çalışılmıştır.¹.

Araştırmamız, mülakat çalışmaları ve bulguların değerlendirilmesini kapsamaktadır. Mülakat, Kuzey Ren Vestfalya bölgesinde DİTİB ve İGMG kapsamında dini eğitim veren “*Recklinghausen Süd, Hilal Kültür ve Eğitim Merkezi ve Marl-Hamm Fatih*” camide 27 öğrenciye uygulanmıştır. Mülakat soruları, öğrencilere yönelik anlaşılır şekilde eksik olmadan Almanca ve Türkçe hazırlanmıştır. Öğrenci mülakatları yüzyüze görüşme ile yapılmıştır. Mülakatların sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiş, çalışmamızda Almanya’da camilerde sürdürölen anadilde din eğitiminin verimliliği, öğrencilerin beklentileri ve memnuniyetlikleri, din eğitime dair görüşleri, bu görüşleri ve beklentileri etkileyen unsurların neler olduğu, anadilde eğitimin faydaları, dini eğitimin katkıları ve anadilde dini eğitimin durumuna dair bilgilere sonuç kısmında yer verilmiştir.

1.2. Problem Durumu

Resmiyette adı “*Federal Almanya Cumhuriyeti olan Almanya*”, bir Orta Avrupa devletidir. Kuzeyinde Danimarka; Batısında Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve Fransa; Güneyinde de İsviçre ve Avusturya; Doğusunda Çekya ve Polonya ölkeleri ile komşudur. Almanya’nın başkent eyaleti ise Berlin’dir. Eğitim sistemi doğduğumuz andan ölüm anına dek hayatımızın bütün süreçlerinde bizlerin ardından gelen bir aşamadır. Federal Alman Kamuoyunda hâkim olan düşünce ve yayınlanan eserler içerisinde, uyumluluk problemlerinin kültürel ve dini itikatlardan kaynaklandığını beyan etmişlerdir. Almanlar, İslam diniyle alakalı umumi olarak ılımlı görüşlerini belirtirken, Türk bireylerin dinini hürce yaşamaları için itirazları olmamıştır. Almanya’da İslam dini eğitiminin gelişmesi aşamasında tartışılmakta olan mevzular; cemaat sıkıntıları, din derslerinin eğitimcileri, eğitimcilerin eğitimi ve bu kapsamda Almanya’da bu gereksinimi giderecek olan yüksek din öğretimi kuruluşları, ders kitapları ile araç ve gereçleri; derslerin dili ve derslerin muhtevasının hukuki uyumluluğu kapsamındadır.

¹ Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB), ilk Türk işçilerin Almanya’ya gidişinden (1961) tam 23 yıl sonra Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının desteği, organizesi ve yapılandırmasıyla 5 Temmuz 1984’te Almaya’nın Köln şehrinde kurulmuştur. DİTİB, Müslüman Türklerin dini, sosyal ve kültürel meseleleri ile ilgilenerak Almanya genelinde yaklaşık 900 derneği ile hizmet vermeye devam etmektedir.

Ana dilde dinî eğitimin kalitesine, güvenilirliğine bile şüphe ile yaklaşım gösteren ailelerse, dini eğitimin Almanca verilmesine çok da olumlulukla bakmamışlardır. Almanya'da bulunan Müslüman kişilerin eğitim kapsamındaki yaşamış oldukları bu problemler, ikinci ve üçüncü kuşaklarda kimlik probleminin derinlik kazanmasına sebebiyet vermiştir. Her bireyin doğmuş olduğu kültürel niteliklerini özdeşleştirerek bir aitlik duygusunun ilerletilmesi, onun şahsiyet ve grup gelişmesini besleyen önemli muhteviyatlardandır. Almanların şahsiyetlerine dair ötekileştirici, ayrımcı davranışlarına tepkime gösteren belirli kesim Müslümanlar ise dinî ve etniki kimliklerine oldukça bağlıdırlar. Alman topluluklarına dair gelişmiş olan yargılar, Müslümanların umumi topluluktan kopmasına ve içe dönük olmalarına sebebiyet vermiştir. Ayrıca şahsi kimliklerine yabancılaşıp Almanlaşan kişilerin sayısı dahi yükselmiştir.

Çalışmamızın problemi; Almanya'da camilerde ana dilde din eğitimi olarak belirlenmiş ve Almanya'daki anadilde din eğitiminin ne seviyede, hangi düzeyde ve eksiklerinin neler olduğu, yapmış olduğumuz mülakatların analizinin yapılıp yorumlanmasının ardından değerlendirilecek ve gerekli literatürlerden yararlanılarak araştırması yapılacaktır.

1.3. Problem Cümlesi

Öğrencilerin anadilde İslam dini eğitimine dair düşünceleri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Genel Amacı

Çalışmamızın Amacı; Almanya'daki ilkokul ve ortaokul düzeyindeki öğrencilerin anadilde din eğitimlerine dair görüşlerinin incelenmesidir.

1.5. Araştırmanın Alt Amaçları/Denenceler

- Almanya'da öğrencilere sağlanan anadilde İslam dini eğitimi yeterli düzeyde sağlanmakta mıdır?
- Almanya'da ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin okullarda aldıkları eğitim ile camilerde almış oldukları İslam dini eğitimi arasında fark var mıdır?
- Öğrencilerin görüşleri anadilde sağlanan İslam dini eğitimini etkilemekte midir?

- Camide din görevlilerinin cemaat ile hangi dilde iletişim sağlaması gerekmektedir?
- Almanya'daki dini eğitim ile Türkiye'deki dini eğitim arasında fark var mıdır?

1.6. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Araştırmamızın önemi içerisinde ana dilde din eğitiminin özellikle Almanya'nın seçilme sebebi hem yaşanan bölge olduğundan dolayı hem de AB devletleri içerisinde Türk ve Müslümanların yoğunlukla yaşamış olduğu ülkelerin içerisinde Almanya'nın öncelikli olmasıdır. Araştırmamızda mülakatların Almanya'daki camilerde gerçekleştirilerek, aşamanın izlenebilirliğinde kolaylık sağlanarak, Almanya anayasası herhangi bir dine referansta bulunmadığından. Öte yandan İslam dini de Almanya'da resmîyette tam manası ile tanınmış bir din olmadığından, verilen din eğitiminin Almanya'daki gelişim süreci incelenmiştir. Almanya'da camilerde verilen din eğitiminin güzel ve etkili taraflarını saptayarak, dini yaşamı iyileştirecek çözüm yollarının tavsiyeleri verilmiştir. Ayrıca ana dilde din eğitimine dair noksanların tespit edilerek eksik yönlerinin giderilmesine dair çalışmalar yapılmasına ve din eğitimi veren eğitimcilerin gelecek nesillere dair multidisipliner hizmet verme olanağına katkı sağlayacaktır.

1.7. Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğrenciler; veri toplama aracına gerçekçi ve içten yanıtlar vererek düşüncelerini beyan etmişlerdir. Araştırmamıza katılım sağlayan öğrencilerin yanıtları doğru olarak kabul edilmiştir.

1.8. Sınırlılıklar

Araştırma 2020-2021 yılı Kuzey Ren Vestfalya bölgesinde DİTİB ve İGMG kapsamında dini eğitim veren "Recklinghausen Süd, Hilal Kültür ve Eğitim Merkezi ve Marl-Hamm Fatih" camide dini eğitim gören ilkökul ve ortaokul öğrencileri ile sınırlandırılmıştır..

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Günümüz Alman Eğitim Sistemi

Almanya'nın her bölgesinde okulların sistemleri değişiklik gösterebilmektedir. Okul çağına gelmiş tüm çocuklar eğitime 6 yaşlarında başlayıp, ilkokulu umumi olarak 4 sene de tamamlamaktadırlar. İlerleyen zamanlarda ilkokulun bitmesinin ardından ortaokul ya da lise çağına geldiklerinde çocuklara dair planlar ve kararlar yapılır. Seçenek olarak ise bütün seviyeleri tamamlayabileceği geniş kapsam içeren eğitim kalitesi iyi olan eğitim kurumlarına gönderilirler. Farklı federal bölgelerde, okulöncesi eğitim ile ortaokullar birleştirilmiş bir sistemde eğitim vermektedir. Almanların eğitim sistemi Türk eğitim sistemine nazaran katı olduğundan dolayı, Almanya'da çocukların ufak yaşlarda eğitim hayatı ve eğitim kariyerlerinin belirlenmesinden dolayı eleştirilere maruz kalmışlardır. Bunun diğer bir sebebi ise, farklı okulların çeşitleri ve bu okullardan kaynaklanan başarı oranlarından gelişen baskılarından ötürü katılık söz konusudur. Eğer ki çocuklarınızı Alman okuluna göndermeyi planlıyorsanız, öncelikle okuldaki eğitim sistemine, okulun işleyiş tarzına ve çocuğunuzun gelecekte hedeflerine yönelik okul çeşidi olduğundan emin olmalı ve bunların neticelerini değerlendirip öyle bir karara varmalısınız..²

2.2. Alman Eğitim Sisteminde İlkokul

Almanya eğitiminde ilkokul yaşları doğdukları aya göre beş ile altı yaşlar aralığındadır. Alman çocuklarına göre okula başladıkları ilk gün özel olarak nitelendirilir. Adet durumuna dönüşmüş özel günde çocuklara dair kutlama ve törenler yapılmaktadır. Okulun ilk gününde, öğrencilere pastalar ve içerisinde ufak armağanlar bulunan okul çantası (Schultüte) takdim edilir. Ayriyeten bu okul çantası kırtasiyelerde, aynı zamanda alışveriş mekânlarında da bulunmaktadır.

Almanya'da 30 Haziran itibari ile 6 yaşını dolduran çocuklar mecburi eğitime tabi tutulmaktadır. Ebeveynlerin isteği doğrultusunda, erken okul teşviki arzu

² <https://www.justlanded.com/deutsch/Deutschland/Landesfuehrer/Bildung/Das-deutsche-Schulsystem>, Erişim Tarihi: 12.06.2021.

etmeleri durumunda, ve aynı zamanda katılımları arttırmak amacıyla altı yaşındaki çocukların kayıtlarının yaptırılmasına imkân sağlanmaktadır. İlkokul idare görevlileri, öğrencileriyle tanışmak, aynı zamanda işbirliklerini kuvvetlendirmek amacıyla anaokulu eğitim kuruluşlarıyla işbirliği içerisine girmeleri mevzusunda uyarılabilmektedir.³

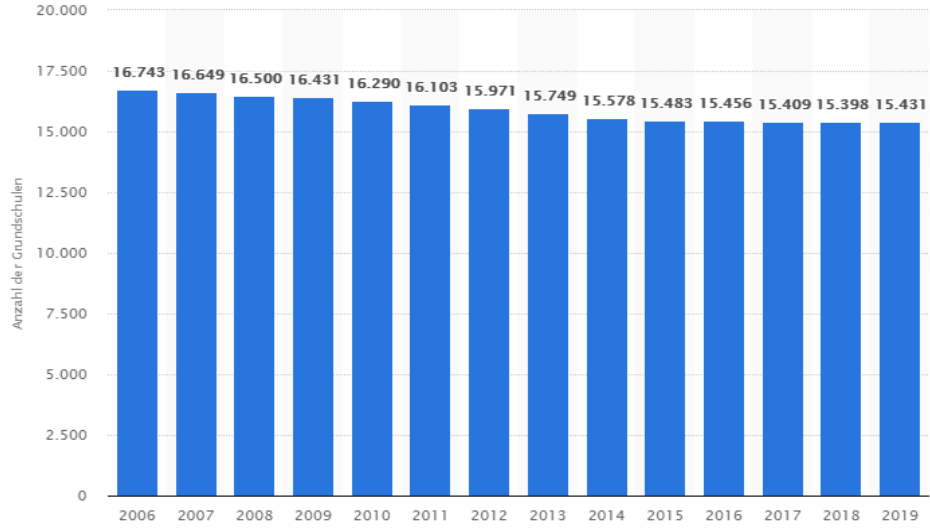
İlkokul eğitiminde ders sayısı, öğrencinin seviyesine ve yaş kriterine göre düzenlenmektedir. İlkokul eğitimi 4 yılda tamamlanırken bazı eyaletlerde bu, 9 yıla kadar da sürebilmektedir. Aileler ilkokulunun tamamlanmasının ardından ortaokul eğitimi için eğitimcilerden tavsiyelerde bulunmalarını talep ederler. Bu tavsiyeler öğreticinin; öğrencinin kabiliyetleri, başarı ve sınıf içerisindeki azmine, alakadar olduğu alanlara dair değerlendirme ve incelemelerine dayanır. Örnek olarak, öğrencinin ders esnasında anlama güçlüğü çektiği ve arkadaşlarının anlama yeteneğinden düşük bir düzeye sahip olması halinde, öğreticinin önerisi, öğrencinin engelli bireylere dair özel okulda eğitimine devam etmesi yönünde olacaktır.⁴ Almanya'da 2019-2020 dönemindeki verilere göre 752.700 öğrenci Almanya'da mevcut olan 15.431 ilkokulda (Grundschule) eğitim almaktadır.⁵ Grafik 1'de de görüldüğü gibi Almanya'da 2006'dan 2019 yılına dek ilkokul sayısını göstermektedir.⁶

³. Eurydice (2016). Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2015/2016, Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland, KMK, Bonn.

⁴. <https://www.justlanded.com/deutsch/Deutschland/Landesfuehrer/Bildung/Das-deutsche-Schulsystem>, Erişim Tarihi: 10.06.2021.

⁵. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/235954/umfrage/allgemeinbildende-schulen-in-deutschlandnach-schulart/>, Erişim Tarihi: 10.06.2021.

⁶ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/235833/umfrage/grundschulen-in-deutschland/#professional> Erişim Tarihi: 10.06.2021

Grafik 1. 2006-2019 Yıllarında Almanya’da Mevcut Olan İlkokul Miktarı

2.3. Alman Eğitim Sisteminde Ortaokul ve Lise

Ortaokulda öğrencilere “*üst düzey mesleki program eğitimi*” verilmektedir. Yaygın olarak 2 okul çeşidi mevcuttur. Bunlar; “*Hauptschule*” ve popüleritesi yüksek olan “*Realschule*” dir. Bu okullarda eğitim sürecine ilkokulun bitmesinin ardından başlanmaktadır.

Hauptschule (Ortaokul; 10. Sınıfa kadar): Hauptschule, öğrencileri ortaokul diplomasıyla meslek eğitimlerine hazırlamaktadır. Ortaokulun sona ermesiyle beraber genç bireyler mesleki okullara (Ausbildung), herhangi bir meslek eğitimi kapsamında çıraklık dönemine girerler. Almanya içerisinde toplam meslek okullarının sayısı 2.344 olarak saptanmıştır.⁷

Realschule (10.sınıfa kadar): “*Realschule*”, yetenek düzeyi normal olan öğrencilere dair kapsamlı ders içeriği sunmaktadır. “*Realschule*”, tecim ya da sağlık mesleklerinde (hemşire vs.) yardımcı personel niteliğinde yer almak isteyen öğrencilere yönelik planlanmıştır. “*Realschule*”deki vurgu, sayısal alanda ve dil yeteneklerinin kazandırılması yönünde sınaat içinde minimum düzeyde yer verilmiştir. 2019 ve 2020 eğitim dönemindeki verilere göre Almanya’da “*Realschule*” okulları topyekûn 1,781 olarak bilinir.⁸.

⁷ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/235954/umfrage/allgemeinbildende-schulen-in-deutschlandnach-schulart/>, Erişim Tarihi: 10.06.2021

⁸ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/235954/umfrage/allgemeinbildende-schulen-in-deutschlandnach-schulart/>, Erişim Tarihi: 12.06.2021.

Gymnasium (on ikinci / on üçüncü sınıfa kadar Lise): “Gymnasium”, öğrencileri üniversite ya da akademik eğitim dönemine hazırlarken aynı zamanda bitirme sınavıyla “Abitur” ile eğitim süreci tamamlanmaktadır. Abitur sınavlarının standart içerikleri vardır. Bu kuruluştaki eğitimler ilköğretim süresinin bitmesinin ardından başlamakta, eğitim on iki ya da on üçüncü senenin sonlarında bitmektedir.⁹ “Gymnasium”, haftada 32 ila 40 dersleri kapsayan, aynı zamanda ödev yoğunluğu olan zor bir eğitim sistemine sahiptir. 2019-2020 eğitim dönemindeki kayıtlar baz alındığında Almanya’da 3.141 “Gymnasium” mevcuttur.¹⁰ Almanya’nın farklı eyaletlerinde bütün öğrenci kesimini ziyarette bulunan geniş içerikli eğitim kurumları mevcuttur (Alm. Gesamtschule). Yetenek ve kabiliyet açısından başarılı olan öğrenciler değişik sınıflarda yer almaktadır. 10. Sınıfın tamamlanmasıyla, bütün öğrencilerin, 3 sene süresince eğitimi tamamlama ya da eğitimlerini sürdürme gibi seçimlerinin olduğu, aynı zamanda 10.’uncu sınıf süresince sağladığı başarılar doğrultusunda bakaloryanın tamamlanması gereklidir. Bakalorya; ortaöğretimi tamamlama sınavı olarak tanımlanmaktadır. Bakaloryanın tamamlanabilmesi adına öğrencilerin tercih yapmaları önem arz etmektedir.¹¹ Almanya’nın farklı eyaletlerinde, bütün öğrencilerin birlikte eğitim aldıkları geniş kapsamı olan eğitim kurumları mevcuttur. 2019-2020 verilerine göre Almanya’da 2.130 adet Gesamtschule bulunmaktadır.¹² Almanya’nın eğitim sistemi Şekil 1’de gösterilmektedir.

⁹ <https://www.deutschedu.com/almanya-egitim-sistemi/>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

¹⁰ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/235954/umfrage/allgemeinbildende-schulen-in-deutschland-nach-schulart/>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

¹¹ <https://www.justlanded.com/deutsch/Deutschland/Landesfuehrer/Bildung/Das-deutsche-Schulsystem>, Erişim Tarihi: 15.06.2021.

¹² 2019/2020 yılında okul türüne göre genel eğitim okulları | Statista, Erişim Tarihi: 15.06.2021

2.4. Almanya’da İslam Dininin Eğitimi

Kişilerin inanmış oldukları dini öncelikle kendileri öğrenerek ardından da başka bireylere öğretebilme arzusunun tezahürü neticesinde gündeme gelmiş olan dini eğitimi, dinin özel olarak bireyleri, umumiyetteyse grupları alakadar eden algı niteliğinde eğitim etkinliğinin kapsamında barınarak, dine yönelik bilginin öğrenme dönemindeki nesillere devredilmesinin yanı sıra, topluluğu meydana getiren başka bireylerin de din bilgilerindeki eksikliğin tamamlanması etkinliğidir. Farklı bir tanımla ifade edecek olursak, kitleleri oluşturan bireylerin öğrenim seviyeleri ile biçimleri göz önüne alınarak, o kişilerde dinsel şekillenme meydana getirmeye dair tüm etkinlikler din eğitimi olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla etkinlikler neticesinde kitleleri meydana getiren kişiler dini sorunları bildikleri gibi, nefislerindeki istekleri durdurarak dinin onlardan istemiş olduğu tutumu ortaya koymaya başlarlar.¹⁴

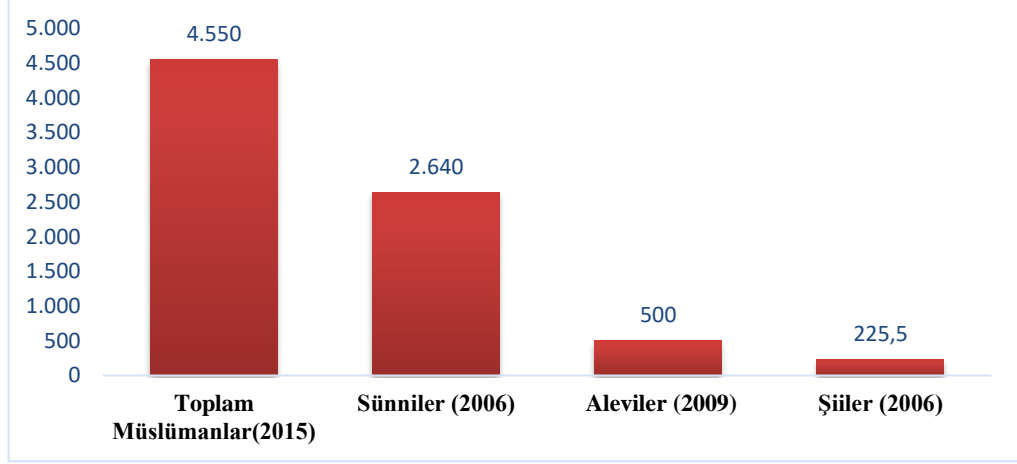
Almanya’da İslam dini 2 Hristiyan mezhebinin ardından 3.’üncü en büyük dini topluluk olarak ülkedeki yerini almıştır. en büyük iki Hristiyan mezhepten sonra İslam dini en büyük üçüncü dini grup olarak ülkede yerini almaktadır. 2011’den günümüze kadar geçen sürede 1,2 milyonun üzerinde Müslüman yeni vatan arayışı içerisinde Almanya ülkesine giriş yapmıştır. Almanya içerisinde hayatını idame ettiren Müslüman sayısı yaklaşık olarak 4,4 ve 4,7¹⁵ milyon aralığında olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Almanya’nın topyekûn 82.2 milyon olan popülasyonunun ortalama %5.4 ve %5.7 oranlarına denk düşmektedir. Bu bilgiler, Almanya’da %5.4 ila %5.7 oranındaki kesimin İslam dinini benimsediklerini ortaya koymaktadır. Oralara göre Almanya sınırları içerisinde hayatını idame ettiren 100 bireyden 5/6 oranındaki kesimin Müslüman olduğu anlamına gelmektedir. Almanya sınırları içerisinde hayatını sürdüren Müslüman popülasyonunun bir kısmınının 1960 yılından sonra başlamış olan iş göç yasasının aracılığıyla ülkeye gelen Müslümanların oluşturduğu bilinmektedir.

İslam dini kendi içerisinde de farklılık gösterebilmektedir ve aynı zamanda Hristiyanlarda olduğu gibi mezhepler arasında farklılıkla ayrılış göstermektedir.

¹⁴ Ayrıntılı Bilgi için bkz. Yılmaz, Hüseyin, Din Eğitimi ve Sosyal Barış, İnsan Yayınları, Temmuz 2003 İstanbul

¹⁵ <https://www.bamf.de/SharedDocs/Meldungen/DE/2016/20161214-studie-zahl-muslimedeutschland.html>, Erişim Tarihi: 17.06.2021

Almanya’da bulunan mezhep gruplarının en fazla oranla Sünnilere ait olduğu bilinmektedir. Almanya’da yaşayan Sünnilerin sayısı ise 2.640.000¹⁶ ‘dir. Sünni grubunun ardından ikinci sırada Aleviler gelmektedir ve Alevilerin sayısı ise 500.000 iken hemen ardından Şiiler gelmektedir. Şiilerin sayısı ise 225.500¹⁷ olduğu bilinmektedir. Grafik 2’de bu durum gösterilmiştir.

Grafik 2. Almanyada’ki Müslümanlar ve Mezhepler¹⁸

Müslüman olan çocukların ve gençlerin sayısı da benzer biçimde değerlendirilmiştir. Resmi rakamlara göre Almanya’da bulunan Müslüman genç popülasyon rakamının 850.000’lerde seyrettiği bilinmektedir. Bu rakamların 650.000¹⁹ kadarının okul döneminde olduğu, aynı zamanda, eğitim alan öğrenci sayısının %7 sine eş değer olduğu bilinmektedir.

1960 sonrası ülkedeki Müslüman nüfusun varlık göstermeye başlaması ile birlikte İslam dininin eğitimi konusunda istek gündeme gelmeye başlamış ve bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, 1970’lerin sonuna doğru Nord-Rhein Westfalen eyaletinde İslam Dini Eğitimi için yapılan ilk örnekler arasındadır. Aralık 1979 tarihinde Eyalet Enstitüsü (Alm. Landesinstitut)

¹⁶ https://remid.de/info_zahlen/islam/, Erişim Tarihi: 17.06.2021

¹⁷ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/76744/umfrage/anzahl-der-muslime-in-deutschland-nach-glaubensrichtung/>, Erişim Tarihi: 17.06.2021

¹⁸ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/76744/umfrage/anzahl-der-muslime-in-deutschland-nach-glaubensrichtung/> Erişim Tarihi: 17.06.2021

¹⁹ <http://www.deutscheislam-konferenz.de/DIK/DE/DIK/5ReligionsunterrichtSchule/Schuelerpotenzial/schuelerpotenzial-node.html>, Erişim Tarihi: 17.06.2021.

Din eğitimlerinde süreklilik şarttır. Kitleler arasında yaşanmamış olan eğitim aracılığıyla nesillerce aktarımı sağlanmayan dini itikatlar, yalnızca hislerde sınırlı tutulduğu sürece kaybolmaktadır. Varoluşundan bu yana insanlar, yaşamını değerlendirme ile hayatını anlamlandırma gereksinimi duymuştur. İnsanın yaradılışında gün yüzüne çıkan bu gereksinimin karşılanabilmesi amacıyla Allah'ın Hz. Muhammed aracılığıyla bütün insanoğluna gönderilmiş olan İslam dininin gerçekçi ve doğru biçimde Müslümanlara öğretilmesi şarttır. Aksi halde İslam dini insanların hayatına yönelik sorunlara gerçekçi saptamalar sunulmuştur.²⁰

Almanya'da 2019 ve 2020 yıllarında yapılmış olan araştırmalara göre İslam dersini alan öğrencilerden Almanya genelinde 900 okulda 59,639 öğrenci İslam din dersini almaktadır,2015 ve 2016 eğitim yılında ise İslami din derslerine 42.000 öğrenci katılım sağlamıştır.²¹.. Ayrıca ortalama 70.000 öğrencinin de Alevilikle alakalı din dersleri aldığı saptanmıştır. Raporlar doğrultusunda Almanya'nın 9 eyaletindeki eğitim kurumlarında umumi İslam din dersleri işlenirken 2 eyaletinde ise öğrenciler, buldukları mezheplere dair din derslerini de alabilmektedirler. Almanya'nın 7 eyaletinde ise hiçbir şekilde İslam'a dair dersler verilmemektedir. 8 eyaletinde yalnızca Alevilik din eğitimleri verilmektedir. İslam derslerinin yoğunlukla verilmiş olduğu 2 eyalet bulunmaktadır, bunlar Bavyera ve Kuzey Ren Vestfalya eyaletleridir. İslam din dersinin verildiği bu iki eyalette de, dersleri veren kişiler ve ders muhteviyatlarının neleri kapsadığına dair bilgiler eyaletlere göre farklılık göstermektedir.²² Tablo 1' de Almanya'nın eyaletlerinde İslam dini eğitimi alan öğrenci rakamları 9 eyalet olarak belirtilmiştir.

Tablo 1. Almanya Eyaletlerinde İslami Din Eğitimi Alan Öğrenci Miktarı²³

Federal Eyaletler	2017-2018 İslami Din Eğitimi alan öğrenciler	2018-2019 İslami Din Eğitimi alan öğrenciler	2019-2020 İslami Din Eğitimi alan öğrenciler
Baden-Württemberg	6.092	6.054	5.905
Bavyera	14.000	14.000	17.000
Berlin	5.401	5.295	5.637
Hessen	3.349	2.698	3.135
Aşağı Saksonya	0.075	4.000	4.000

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Yılmaz, Din Eğitimi ve Sosyal Barış, İstanbul 2003, s.70,79

²¹ 2015/16 eğitim öğretim yılında din eğitiminin değerlendirilmesi

²² <https://mediendienst-integration.de/gruppen/islam-und-muslimen.html#c214>, Erişim Tarihi: 17.06.2021

²³ https://mediendienst-integration.de/fileadmin/Dateien/MDI_Informationspapier_Islamischer_Religionsunterricht_Mai_2020.pdf, Erişim Tarihi: 17.06.2021

Kuzey Ren Vestfalya	19.400	20.260	20.260
Rheinland Pfalz	1.790	1.952	2.133
Saarland	160	200	200
Scheleswig-Holstein	1.407	1.369	1.369
TOPLAM	54.674	55.828	59.639

2.5. Almanya’da Anadilde Eğitim

Almanya’da uygulanmakta olan “*Ana Dil Eğitimi*” dersi, yabancı öğrencinin kendilerine ait olan anadilde, aynı zamanda örgün eğitimlerin haricinde işlemiş oldukları ders olarak adlandırılmaktadır. Eğitim muhteviyatı ise gelmiş oldukları vatanlarının dil, din, coğrafya ile tarih derslerini içermektedir. “*24 Mayıs 1976*” yıllarında Yabancı Dil eğitim dersi, “*Eğitim Bakanlığı Konferansı’nda*” “*(Kultusminister Konferenz)*” açıklaması şu şekildedir: “*Örgün ya da okul öncesi eğitimi alan yabancı kökenli öğrencilere dair, kendi ana dillini kaybetmemeleri amacıyla ana dil eğitimini almaları gerekmektedir. Böylelikle almış oldukları ana dil eğitimi ile vatanlarına dair bilgi aktarma ve dillerini olağan biçimde korumalarına olanak sunmaktadır. Yabancı kökenli öğrencilerin üzerine ağırlık olmaması amacıyla, ana dillerinin derslerini haftalık olarak maksimum beş ders saati işlenmesi uygun görülmüştür*”. Ana dildeki eğitim dersine iştirak etme isteğe bağlı olmasının yanı sıra umumiyetle, istisna haricinde, öğlenden sonraki vakit bölümünü içermektedir. Aynı zamanda eyaletteki eğitim bakanlığı, verilmekte olan ana dilin eğitiminin dersinden yükümlülüğü yoktur.

2.6. Berlin’de İslam Din Eğitimi

Berlin Almanya’nın başkenti olarak 3.5 milyon popülasyonuyla Almanya’da en yüksek popülasyona sahip olan şehirdir. Berlin’de İslam din dersi devlet vasıtasıyla sağlanmamaktadır. Berlin’in Anayasanın 7. maddenin 1. fıkrası geçersizdir. 141. kurala (Bremer Klausel) istinaden ders üstlenici dini cemaatlerdir. Din dersleri devlet okullarında verimli olarak sağlanmamaktadır. Dini dersler okul tasarısının 23-24. Maddesi gereğince hazırlanmaktadır. Okuldaki yetkili bireyler yalnızca haftada iki saat ders planlarında boşaltma ile yerlerin gösteriminde görevlidirler. Ders öğretmenlerini dini topluluk görevlendirirken, ücretleri de devlet tarafından ödenir. Derse karne içerisinde notlandırma yapılmamaktadır 1980 yıllarında kurulmuş olan “*İslam Federasyonu*” 1980, 1983, 1987 ve 1993’te

defalarca İslam Din Dersine yönelik dilekçe vermiş ancak mahkemelerin kararı doğrultusunda reddedilmiştir. Gerekçeleri ise İslam Federasyonu'nun bir dini cemaat olmadığı aksine yalnızca beraberliklerin antlaşması olduğunu beyan etmiştir. "Yüksek İdare Mahkemesi" 04.11.1998 senesinde İslam Federasyonunu, dini cemaat olarak onaylamıştır. Federasyon, 23.02.2000 tarihlerinde Berlin de bulunan okullarda kendine ait olan İslam din dersini öğretme hakkı elde etmiştir.²⁴ 27 Nisan 2000 de derslerin öğretim programları düzenlenmiştir, aynı zamanda geliştirilerek Mayıs 2001 dönemlerinde 4. defa onaylanmıştır.²⁵ Beşinci ve altıncı sınıflara yönelik geliştirme programlarının çalışma aşamaları sürdürülmektedir. Birinci ve dördüncü sınıflara yönelik ise geliştirilmiş olan programlarda 7 öğrenim sahası bulunmaktadır: "1. Dünya 2. İbadet 3. Ben ve başkaları I 4. Ben ve başkaları II 5. Kur'an 6. Bayramlar 7. Peygamberler"²⁶. 2002-2003 eğitim ve öğretim yılında on beş okul bünyesinde İslam Din Dersi verilmiş ve topyekûn 1.657 öğrenci katılım sağlamıştır. Birinci ve altıncı sınıfa dek olan eğitim ve öğretim düzeyinde İslam Din Dersine, "% 21.06 Arap, %0.72 Pakistanlı, % 1.03 Arnavut, % 0.84 Boşnak, % 1.75 Alman, % 74.05 Türk , % 0.12 Afgan, % 0.12 Yunan, % 0.12 İranlı öğrenci katılım sağlamıştır."²⁷ 2003 ve 2004 eğitim öğretim döneminde kırk sekiz okulda derslerin verilmesi başlanmıştır. "% 74.06 Türk, % 21.09 Arap, %1.27 Alman, % 3.58 Diğer (Arnavut, Afgan, Yunan, Boşnak, Yunan, İranlı)" öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiştir.²⁸ İslam din dersi, İslam Federasyonu (Islamische Föderation Berlin) aracılığıyla 2006 ve 2007 döneminde 31 eğitim kuruluşunda iki bin öğrenciye verilmekte.

2.7. Almanya'da Camilerde Anadilde Dini Eğitim

1950 yıllarında Avrupa bölgelerine başlamış olan işçi göçü ile beraber Müslüman ülkelerden genç bireyler, işçi eksikliğini tamamlamak için çeşitli ülkelere çalışma amacı ile yerleşmişlerdir. Bunlar sadece işçi vasfında değildir, aynı zamanda insandırlar. Bu kişiler; gitmiş oldukları ülkelere kendileriyle beraber hem kültürlerini

²⁴ Irka Christin Mohr, *Muslimen zwischen Herkunft und Zukunft*, Das Arabische Buch Verlag, Berlin 2000, s.18-19; Özdiç, "Islamischer Religionsunterricht", s. 19.

²⁵ <http://www.islamische-foederation.de/irugeschuaktu.htm>, (erişim 21.06.2021)

²⁶ Islamische Föderation, *Vorläufiger Rahmenplan Islamischen Religionsunterricht, Klassenstufe 1.-4.* Ekim 2000.

²⁷ <http://www.if-berlin.de/einblicke-in-den-islamischen-religionsunterricht.html>, Erişim 21.06.2021

²⁸ <http://www.islamische-foederation.de/IRU/statistik2003/herkunft03.PDF>, Erişim 21.06.2021

hem de örflerini, ayrıca gelenek ve görenekleri ile aynı zamanda dini inanç ve itikatlarını da yanlarında götürmüşlerdir. Avrupa'ya çalışma nedeni ile gelmiş olan bireylerin yaşamış oldukları sıkıntılar sadece dil ya da barınmak düzeyinde değildir. Sıkıntılar içinde, nitelikli Müslüman uluslardan gelmiş olanların dini vecibelerine dair yaşamış oldukları problemler, öteki sıkıntılardan oldukça değerlidir. Sıkıntılar sadece dilleri olmamakta, ayrıca gerek kültürel gerekse dinsel olarak yabancıları oldukları ülkede yaşamlarını idame ettirmek, Müslümanlara yönelik sorunlu durumlar meydana getirmiştir.²⁹

Birliktelik sağlayan Müslüman bireyler, bayram namazını, topluluk olarak yer aldıkları eyaletlerdeki parklarda, tren vagonlarında ya da kiralamış oldukları kiliselerin içerisinde kılarak yöntem aramaya başlamışlardır.³⁰

İslam dinine yönelik eğitimlerde İslam'ın düzgün bir biçimde ve gerçekçiliği korunarak öğretilmesi, Hıristiyanların egemenliğini sağladığı Avrupa devletlerinde oldukça değer kazanmıştır. İslam ve Müslümanların özelde Almanya sınırları içerisinde, umumiyyette ise bütün batı uluslarında göz önüne serilmiş ve ya oluşturulan yanlış kötü görünümünün düzeltilmesi adına İslam dininin gerçekçi ve doğru öğretilmesinin sağlanması, önem arz eden gerekliliktir. Fakat Almanya sınırları içerisinde 1980 yıllarına dek resmi daireler dâhil Müslüman bireylerin dine dair eğitim ve öğretimine ilgisiz ve alakasız durmuşlardır. “Türkiye Diyanet İşleri Bakanlığı” tarafından, Almanya’da bulunan Müslüman bireylere hizmet sunmak amacıyla 1980 yıllarında “Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)” bünyesinde 135 dernek kurulmuştur. “Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)” ve benzeri kurumlar aracılığıyla Müslüman olan bireylere, dini ibadetlerinin yapılabilmesi ve İslam dini eğitiminin verilebilmesi hususunda kurumsallık adımları atılmaya başlanmıştır.

İnsanlar yaşadıkları dini eğitimin eksikliğini, Camilerin dernekleri kapsamında düzenledikleri dini eğitim kurslarıyla tamamlamaya başlamışlar ve dini eksikliklerini gidermişlerdir. Camilerin çocuklara dair “Dini Bilgiler ve Kur’an Kursu” gibi eğitim aktivitelerinin içerisinde aynı zamanda, büyük bireylere dair program da hazırlanmaktadır. Yetişkin bireylere dair camide verilmekte olan

²⁹ Kurnaz, Atilla. (2019). Almanya’da İslam din eğitiminde dil sorunu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Sakarya.

³⁰ A.g.e

eğitimlerin içerisinde; hutbe yöntemiyle eğitim, vaaz metoduyla eğitim, Kur'an okuma ve dini bilgiler kursları yer almaktadır.³¹

2.7.1. Diyanet İşleri Türk İslam Topluluğunda Anadilde Dini Eğitim

DİTİB camilerinin kapsamında verilmekte olan İslam Dini Dersleri, dönemimize dek Müslüman ile Türk kitlesinin gereksinimlerinin giderilmesinde oldukça kayda değer bir önem arz etmektedir. Ancak kullanılmakta olan yöntemler dönemimize uyumlu olmadığından dolayı verilmekte olan İslam Din Eğitimi niteliği bakımından yeterlilik göstermemektedir. Dolayısıyla anlam içeren aynı zamanda uygulanması bakımından İslam din dersi mevzusunda geliştirilmiş ve uygulanabilecek muhteviyata gereksinim duyulmaktadır.³²

İslam Din derslerinin umumi amaçları, İslam'ın ana yapı taşının öğrenilmesi, İslami popülasyon oluşturulması, yaşlı bireylere ve Türk devletine yönelik genç, yetişkin bireylerin saygı göstermesini hedeflemektedir. Nitekim genç bireyleri suç ve suç unsurlarından uzaklaştırmayı hedeflemektedir. DİTİB kurumunun sağladığı dini derslerde belli başlı din eğilimine karşılık umumi bir İslam öğretimi sağlanmaktadır. Böyle bir ders sistemi sebebiyle verilmekte olan dersler taraf tutulmadan değerlendirilmektedir. Verilen İslam Dini eğitimi dersinin ana hedefi “*Kur'an-ı Kerim'in*” okunabilmesi, ezberlenebilmesi, İslam'ın ana bilgilerini, dinsel rutinler, İslam tarihinin gelişimi ile ana prensiplerinin öğrenimidir. Derslerin araç ve gereçleri olarak “*Kur'an-ı Kerim, ilmihal ve Diyanet İşleri Bakanlığı'nın*” verdiği derslerin kitabı mevcuttur. Derslerin yönteminde ise ön planda ezberleme, okuma aktivitesi ve ödevler bulunmaktadır. Derslerin katılımları yaşlara göre 3 gruba ayrılır; başlangıç, orta ve gelişmiş. Ve derslerin katılımında cinsiyetlerde kendi içerisinde gruplara bölünmektedir. Genelde İslam Din dersleri din görevlileri vasıtasıyla verilmiş olsa bile yeterli düzeydeki bilgi dağarcığı mevcut olan cemaatteki kişide dini derslere katılım sağlayarak öğrenci gruplarına eğitmenlik yapabilir.³³

³¹ Cemal Tosun, Din ve Kimlik Almanya'da Camilerde Bir Alan Araştırması, Ankara 2009, s.61-65.

³² Köktaş, Mehmet Emin/ Kurt, Hüseyin/ Soyhun, Mehmet (2014): Islamunterricht in Deutschland, Probleme-Vorschläge, Frankfurt, Sözlü Sunum

³³ Alacacıoğlu, Hasan (1999): Ausserschulischer Religionsunterricht für muslimische Kinder und Jugendliche Türkischer Nationalität in NRW, Münster, s. 209-224

2.7.2. İslam Kültür Merkezlerinde Anadilde Dini Eğitim

“İslam Kültür Merkezleri Birliği” 1973’de (“*Islamisches Kulturzentrum Köln e.V.*”) adı ile Köln eyaletinde dini cemaat niteliğinde kuruluşu gerçekleşmiş, hür ve siyaset üstü umuma hadim bir dernektir. İslam Kültür Merkezleri'nin etkinliklerinin temel amaçları, Almanya sınırları içerisinde hayatını devam ettiren Müslüman bireylere dini, sosyal ve kültürel konularda hizmet etmektir. Aynı zamanda kültürel diyalogun haricinde Müslümanların Alman topluluğunun parçası haline gelebilmesi ve kabul görmesine dair çabaları da görevleri arasında yer almaktadır. İKMB bu amaçlarla yerel, eyalet ve federal düzeyde diğer birçok dini, içtimai ve resmi kurum ve kuruluşlarla tanınmış bir ortak olarak işbirliği yapmaktadır.³⁴

Din eğitimi derslerinin muhteviyatı ve hedefleri; Öğrencileri ve genç bireyleri topluluklara kazandırabilmek, bir arada tutmak, dini değerlerini öğretilmesi ve öğretimin dini fonksiyonunu anlatmak. Dernek, “*Nakşibendi'nin mistik hareketi ve Süleyman Hilmi Tunahan'ın felsefesini*” sürdürmektedir. Derslerde kati suretle politikle alakalı içeriklerden bahsedilmemektedir. Ders içeriklerinin zeminini alışıl gelmiş muhteviyattaki konulara yer verilmiştir; “*Kur'an, Arapça, İslami hukuk, İslam tarihi, Kur'an çalışmaları ve Kur'an yorumlanması, Kur'an ezberleme ve kıraat okumaları*”. Sınıflarda Osmanlı dönemlerine ait ders kitabının kullanılması ile birlikte, dernek tarafından yayınlanan kitapların da kullanımı sağlanmaktadır. Geleneksel ders yöntemi olan ezbere dayalı eğitim, ev ödevi ve öğretmen odak unsuru günümüzde halen kullanımı sağlanmaktadır. Geleneksel metot haricinde topluluk çalışmaları ve münazaralar tarzında çağdaş metotlar da kullanılmaktadır. Derslerde kati sürekliliği olan şartlar da mevcuttur. Derse katılım sağlayan öğrencilerin giysileri şartlara uyumluluk göstermesi önemlidir. Dersler öğrencilerin seviye düzeylerine göre gruplandırılmaktadır. Camilerde olduğu gibi kız ve erkek öğrenciler farklı sınıflarda ders görmektedir. Derslerde Türkçe olarak öğrenim sağlanmaktadır. İslam Kültür Merkezleri bünyesinde bulunan camilerde görev yapan imam ve öğretmenler kendi içlerinde 3 sene eğitim görmektedir, eğitimin ardından sınava tabi tutulurlar ve sınavda başarılı oldukları takdirde görevlerine başlarlar.³⁵

³⁴ <https://www.vikz-verbandszentrale.de/tr/ikmb.html>, Erişim 22.06.2021

³⁵ Atilla Kurnaz, Almanya’da İslam din eğitiminde dil sorunu, Sakarya 2019, s, 26-28

2.8. Almanya’da Okullarda Almanca İslam Dini Eğitim

İslam dini dersinin okullarda verilmesi hususu, Almanya’daki Müslüman toplumunun en büyük sorunları arasında olup 30 yıldan fazla süredir tartışılmış ve yıllarca farklı ders modelleri denenmesine rağmen bir sonuca varılamamıştır. Özellikle 1980’lerde Kuzey Ren-Vestfalya’da “Ana Dil Eğitimi”nin bir parçası olarak Türk öğrencilere İslami, kültürel ve dini içerikli derslerin verildiği bir model denenmiştir. Nord Rhein Westfalen eyaletinde ilkokul ders programına ana dil dersinin adapte edilmesi için 1986 yılında komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon içerisinde bulunan altı Türk öğretmenin yanı sıra İslam ve Protestan ilahiyatı gibi farklı bilim alanlarından beş kişi bulunuyordu.³⁶ Oluşturulan ders planının yanında öğretmenler de Türkiye’den gelmiştir. Dersin dili Türkçeydi. Yapılan ana dil derslerinin amacı, Almanya’daki Türk ailelere, “ülkelerine geri dönecek” gözüyle bakılmasıydı. Almanya’da bulunan yabancı kökenli işçilerin çoğunun Türk olması, projenin ilk olarak Türkçe ve Türk öğrencilere yönelik olmasını açıklamaktadır.³⁷ Bu model önceki tüm modellerde olduğu gibi, din dersi talimatları için yasal dayanağı düzenleyen Alman Anayasası’nın 7. maddesinin hükümlerine uymamıştır. Anayasanın ilgili maddesinde tüm okul sisteminin devletin denetimi altında olduğu, sınıfa katılımın veliler tarafından belirlenebileceği ve talimatın devlet denetimine hanel getirmeksizin dini cemaat ilkelerine uygun olarak verildiği belirtilmektedir.³⁸

Almanya’da bulunan Müslüman öğrencilerin devlet okullarının bünyesinde dini eğitim almaları mevzusunda gerek siyasilerin, gerekse toplumun destek vermesinin dışında kiliselerde büyük çaplı desteklerinden söz etmek mümkündür. Almanya sınırları içerisinde dini bir topluluğun kurallarını yerine getiren İslami bir toplumun mevcut olmayışı, İslam din dersi için engel teşkil etmektedir.³⁹

Almanya yasasının yedinci maddesine göre İslami din eğitimi adı altında nitelendirilen 6 değişik model mevcuttur. Bu modellerin öğretilmesi Almanca dili ile

³⁶ Gebauer S. 233-235. Gebauer erwähnt dort auch, dass in den neunziger Jahren weitere Curricula für die höheren Altersstufen herausgebracht wurden. Siehe zum Modell in NRW und zu einem weiteren Modell aus Hamburg die Ausführungen von Siegele S. 39 ff.

³⁷ Verschiedene ältere Modelle aus den 80er und 90er Jahren außerhalb des Rahmens von Art. 7,3 GG werden bei Boehinger S. 314 ff. vorgestellt

³⁸ Oebbecke S. 59.

³⁹ <https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=3358>

gerçekleşmektedir. Bavyera ve Kuzey Ren-Vestfalya eyaletlerinde taraf tutulmadın etik ders zemininde dini dersler düzenlenmektedir. Öteki model türleri ise mezhebe dayalı öğretime benzer tarzda hazırlanmıştır.⁴⁰

2.9. Şehirlere Göre İslam Dininin Almanca Eğitimi

Alman yasasının yedinci maddesinde 3 fıkrasında bulunan “*Devlet okullarında verilen din dersi muntazam bir öğretim branşıdır. Devlet tarafından koruma altında olan din dersi cemaatlerin uygun gördüğü esaslara göre verilmektedir.*” Açıklama Almanya’da yeni yeni uygulanmakta olan İslam din derslerinin İslam Bilimi (Islamkunde) dersleriyle herhangi bir biçimde eşleşmemektedir.

Almanya’da İslam din derslerinin okulların yönetmeliklerinde branş içerisinde yer almamasının tek bir sebebi mevcuttur. O da; Müslüman bireylere dair herhangi bir dini topluluğun mevcut bulunmaması gerekçe olarak belirtilmiştir. Daha öncelerde din derslerine dair problemlerde Anadil derslerine entegrasyon sağlanarak metot aranmış fakat Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde 1983’lerde İslam dini derslerinin işlenmesi hususunda değişik planlamalar işleve sokulmuştur.⁴¹

2018 senesinin istatistikleri doğrultusunda Almanya sınırları kapsamında 800’ün üzerinde okullarda İslam dini dersleri işlenmektedir. İslam din derslerine öğrenci katılımları ise her yıl yükselme göstererek artmaktadır. 2018’de İslam din derslerine eşlik eden öğrenci sayısı 55,000 iken, bundan 2 sene önce yani 2016’da bu oran 42.000’dir ve 2018 yılında bu sayı artış göstermiştir.⁴²

Eyaletlere göre İslam din dersi; Kuzey Ren Vestfalya’da 2012 senesinde ilkokul eğitim ve öğretim düzeyinde İslami din dersleri işlenmeye başlamıştır.⁴³

⁴⁰ Muhterem Dil birliği, Alman Anayasası’nda Din Özgürlüğü ve Din Eğitimi, Kırıkkale 2015, s. 96-99

⁴¹ Kiefer, Michael: Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen. Kontext, Geschichte, Verlauf und Akzeptanz eines Schulversuchs. (Islam in der Lebenswelt Europa ; 2) Münster, 2005

⁴² <https://www.zeit.de/gesellschaft/2018-04/islamischer-religionsunterricht-schueler-schulen>, Erişim 23.06.2021

⁴³ Gebauer, Klaus (2003); Landesinstitut für Schule: Islamkunde in Nordrhein-Westfalen. Einige Infos., NRW, Soest, s. 25

Aşağı Saksonya eyaletinde ise 2003-2004 senesinde 8 ilkokul ile başlayarak 2005-2006 senesinde bu okullar 19'a yükselmiş, 2018'de ise okul sayısı 60'a tırmanmıştır. İslam din derslerine katılım sağlayan öğrenci sayısı ise 3,800'dür.⁴⁴

Bavyera eyaletinde ise; 2016-2017 eğitim ve öğretim yılı içerisinde İslam din derslerine katılım sağlayan öğrenci sayısı 11.000 iken okul sayısı ise 400 olarak belirtilmiştir.⁴⁵

Rheinland-Pfalz eyaletinde 2 değişik İslam dini dersleri türü bulunmaktadır. Bunların biri ilkokul, diğeri ise ortaokul öğrencilerine uygulanıyor olmasıdır. Bu eyalette toplam on iki ilkokulda ve yedi ortaokulda 30.000 Müslüman öğrencinin katılımı ile İslam din dersleri yapılmaktadır.⁴⁶

Baden-Württemberg eyaletinde İslam dini eğitimi örnek tasarısı ile 2006-2007 yılında on iki ilköğretim ile eğitime başlayarak 4 sene devamlılığı tasarlanmıştır. 2017-2018 yılında 5,900 öğrencinin katılım sağladığı toplam 93 okul mevcuttur.⁴⁷ Eğitimin muhteviyatı ise 6 başlıkta toplanmaktadır, bunlar; İslam itikat prensipleri, bireylerarası ve sosyal beraberlik, yaşamdaki güçlüklerin üstesinden gelmede destek ve kuvvetlendirme var olma ile mana problemlerine netlik, eleştirilerin yönlendirilmesi ve entegrasyon.⁴⁸

Berlin eyaletinde İslam din dersleri devlet vasıtasıyla sağlanmamaktadır. Berlin eyaletinde 2,000 öğrencinin katılımı ile otuz ilkokulda İslam din dersleri Berlin İslam Federasyonu tarafından sağlanmaktadır.⁴⁹

Bremen eyaleti ise bütün öğrencilerin katılım sağlayabileceği bir din dersi vermektedir. Bu dersler belli başlı bir din anlayışına göre biçimlenmiş olduğundan dünyanın umumiyetinde bulunan dinlere dair bilgiler sağlamaktadır.

⁴⁴ <https://www.ndr.de/nachrichten/niedersachsen/Kultusminister-will-Islam-Unterrichtausbauen,religionsunterricht108.html>, Erişim Tarihi: 23.06.2021

⁴⁵ <https://www.irp.dirs.phil.fau.de/2017/03/27/seit-schuljahr-20162017-mehr-islamunterricht-in-bayern/>, Erişim Tarihi: 23.06.2021

⁴⁶ <https://religion.bildung-rp.de/islamischer-religionsunterricht-erprobung.html>, Erişim Tarihi: 23.06.2021

⁴⁷ <https://www.stuttgarter-zeitung.de/inhalt.islamischer-religionsunterricht-modellprojekt-zu-soll-inbaden-wuerttemberg-weiterlaufen.7eaaa96f-655d-45b7-a529-a7fc62c88aa7.html>, Erişim Tarihi: 23.06.2021.

⁴⁸ Hamdan, Hüseyin(2011): Muslime in Deutschland: Geschichte- Gegenwart- Chancen, Schriften des Zentrums für interkulturelle Kommunikation, Zentrum für interkulturelle Kommunikation e. V. , Heidelberg, s.49

⁴⁹ Kiefer, Michael, İslamkunde, 2005, s. 82.

Hamburg'da ise kilise liderliğinde 2014 senesinde tüm dillerin prensiplerine uyum gösteren din dersi biçiminde öğrencilere dini eğitim vermektedir.⁵⁰

2.10. Almanya'da İslami Dernek ve Camiler

Almanya sınırlarında 1970 yıllarında sayı olarak artış gösteren camiler dernek yasası doğrultusunda mahalle ve şehir kademesinde organize edilmiş dernek inşalardır. Bazıları eyalet ile federal seviyedeki büyük İslami çatı kuruluşlarına⁵¹ üye olarak etkinliklerini devam ettirirken büyük bir kısmı ise özgür biçimde etkinlik gösterir.

Almanya içerisinde 2.600 ila 2700 arasında camiler ve dernekler mevcuttur. Almanya sınırları içerisinde ikamet eden Müslümanların yalnızca %15 ile %30 cami derneklerinde temsil edilmekte.⁵²

Camiler Almanya'da hayatını idame ettiren Müslümanlara dair yalnızca ibadethane olarak algılanmamaktadır. Ülke içerisinde hayatını sürdüren Müslüman bireylerin eğitimlerini sürdürdükleri, sosyal ve kültürel anlamda faaliyetlerin düzenlenmiş olduğu kültür merkezleri durumundadır. Çalışma saatlerinin haricinde haftasonları cami içerisindeki lokallerde toplanarak muhabbet, düşünce ve fikir alışverişi, spor etkinliklerinin seyredilmesi vs. faaliyetler ile zaman geçirebilmektedirler.⁵³

Ülkede yaşamakta olan Müslümanların dini görevlerini idame ettirebilmelerine destek sağlayan çok fazla cami dernekleri mevcuttur. Almanya ve Avrupa da mevcut olan derneklerin büyük bir bölümünü Sünni-Türk dernekleri oluşturur.

- “DİTİB (Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği/ Türkisch-Islamische Union der Anstalt für Religion e.V.)”

⁵⁰ <http://www.perspektif.eu/sayi.php?no=266>, s. 40, Erişim Tarihi: 23.06.2021

⁵¹ Bu çatı kuruluşlar şunlardır: Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), Federal Almanya Cumhuriyeti için İslam Konseyi Tescilli Derneği (IRD), İslami Kültür Merkezleri Birliği Tescilli Derneği (VIKZ), Almanya'daki Müslümanların Merkez Konseyi (ZMD).

⁵² “Finanzierung der Moscheen bzw. “Moscheenvereinen”, Alman Meclisi-Bilirkişi Raporu, 7 Mayıs 2018, www.bundestag.de/blob/561164/a2d2edb637da4a8386d9f70aa7ec99d3/wd-10-028-18-pdf-data.pdf, (Erişim tarihi: 23.06.2021)

⁵³ Perşembe, Erkan, Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon, Araştırma Yayınları, Ankara 2005, s.136-137.

- “IGMG (İslam Toplumu Milli Görüş/ Islamische Gemeinschaft Milli Görüş)”
- “VIKZ (İslam Kültür Merkezleri Birliği/ Verband Islamischer Kulturzentren)”
- “FTDID (Almanya Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu/ Föderation der Türkisch-Deutschen Idealistenvereine in Detschland e.V.)”

Bu derneklerin haricinde ufak tefek cami dernekleride mevcuttur. Dernekler “Çatı Oluşum” da (Spitzenverband) toplanmışlardır.⁵⁴

ZMD kapsamında on dokuz çatı grubu ve yüzlerce cami mevcuttur. VIKZ’de ise ZMD kapsamında üç yüz cami ve cami derneklerine sahip kurulumlardır.⁵⁵

İslam Konseyi (Islamrat) Berlin eyaletinde 1986 senesinde kurulmuş ve aynı zamanda kendisini Evren İslam Kongresinin devamlılığı niteliğindedir. Bu kongre Alman imparatorluğunun döneminde imparatorluğun sınırı içinde bütün İslami cemaatleri içerisine alan çatı oluşumu olarak bilinirdi.⁵⁶

Almanya’da büyüklüğü ve oran olarak çok fazla cami ve derneklere sahip olan Müslüman Derneği 1990 senesinde İslam konseyine rey olan İGMG konseyidir.⁵⁷

⁵⁴ <http://library.fes.de/fulltext/asfo/01003004.htm#E11E1>, Erişim Tarihi: 23.06.2021.

⁵⁵ www.vikz.de, Erişim Tarihi: 23.06.2021

⁵⁶ www.islamrat.de/selbst/darstellung.html, Erişim Tarihi: 23.06.2021.

⁵⁷ Aslan, A . (2019). Almanya’da İslam ve İslam’ın Kurumsal Temsili . İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 7 (15) , s.14-18 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/izusbd/issue/61051/902415>

III.BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Camilerde İslam dininin ana dilde eğitimi ile alakalı Almanya'ya dair yapılmış olan araştırmamızda nitel araştırma modeli uygulanmıştır. Bu model, görüşmelerin gerçek mekânında gerçekleşmesi ve aynı zamanda aşamanın gözlemlenebilmesine imkân sağlanabilmesi açısından uygulamaya geçilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Yapmış olduğumuz çalışma alan araştırmasıdır. Alan araştırması nitel olarak modellendirilmiştir. Bu araştırma Almanya'daki kız ve erkek ilkokul ve ortaokul öğrencilerine camilerde dini eğitim gören ve aynı zamanda camiye giden öğrenciler arasından seçilmiş olan öğrencilerle mülakat yolları ile yapılmıştır.

Araştırma öncelikle Recklinghausen Süd, Hilal Kültür ve Eğitim Merkezi'nde ve Marl-Hamm DİTİB Fatih Camii'nde dini eğitim gören 27 öğrenci 13.06.2021 tarihinde yüz yüze görüşme ile mülakat yöntemi ile yapılmıştır.

Bu araştırmanın evrenini Almanya'da camilerde dini eğitim gören ilkokul ve ortaokul öğrencilerini içermektedir. Almanya'da yaşayan ve camiye giden 15 kız öğrenci ve 12 erkek öğrenci olmak üzere 27 kişi sınırlandırılmıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin demografik bilgileri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu
K1	Erkek	13	Ortaokul
K2	Erkek	14	Ortaokul
K3	Erkek	14	Ortaokul
K4	Erkek	15	Ortaokul
K5	Erkek	15	Ortaokul
K6	Kız	13	Ortaokul
K7	Kız	12	Ortaokul
K8	Kız	12	Ortaokul
K9	Kız	9	İlkokul
K10	Kız	14	Ortaokul
K11	Erkek	12	Ortaokul
K12	Kız	10	İlkokul
K13	Kız	13	Ortaokul
K14	Kız	12	Ortaokul
K15	Erkek	13	Ortaokul
K16	Erkek	13	Ortaokul
K17	Kız	14	Ortaokul
K18	Erkek	13	Ortaokul
K19	Kız	12	Ortaokul
K20	Kız	13	Ortaokul
K21	Kız	14	Ortaokul
K22	Kız	14	Ortaokul
K23	Erkek	13	Ortaokul
K24	Kız	15	Ortaokul
K25	Erkek	11	Ortaokul
K26	Erkek	14	Ortaokul
K27	Kız	13	Ortaokul

Tablo 2’de görüldüğü gibi 15’i kız öğrenci 12 si erkek olmak üzere toplam 27 öğrenci ile görüşme metoduyla veri toplanmıştır. Öğrencilerin 2’si ilkokul öğrencisi 25’i ise ortaokul öğrencileridir. 3 öğrenci 15 yaşında, 7 öğrenci 14 yaşında, 9 öğrenci 13 yaşında, 5 öğrenci 12 yaşında, 1 öğrenci 11 yaşında, 1 öğrenci 10 yaşında, 1 öğrenci ise 9 yaşındadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmamızın konusu, “Almanya’da Camiler Anadilde Din Eğitimi” üzerinedir.

Verilerin toplanmasında başta mülakat yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın bireysel görüşme ve mülakat tarzında yapılması tercih olarak seçilmiştir. Bireysel olarak verilerin gerçekliği ve doğruluğunun sağlanmasında daha etik olacağından

ve böyle bir yöntem ile verilerin sağlıklı elde edilmesi amaçlanmıştır. Mülakatlar 2021 senesinin Haziran ayında yapılmıştır.

Yaptığımız çalışmada sağlamış olduğumuz veriler yüz yüze görüşme yöntemi elde edilmiştir.. Böyle bir yöntemi seçmemizin sebebi bire bir görüşmede kişilerin davranış, görüş, tecrübe, duygu ve itikatlarına yönelik bilginin sağlanması mevzusunda tesirli metot olmasından dolayıdır. Araştırmamıza katılan bütün öğrencilere nitel netice sağlayabilmek adına tarafımızdan eşit birebir sorular sorulmuştur. Mülakata katılan öğrencilere dair yarı yapılandırılmış, aynı zamanda ucu açık soruların yer aldığı formlar hazırlanmıştır. Bütün öğrencilere belirlenmiş olan bir tarzda ve sıra düzeninde sorular sorulmuş, öğrencilerin etkisi ve olumsuz düşünceleri minimum düzeye indirgenmeye gayret edilmiştir..Bu sorular aşağıda belirtilmiştir:

Demografik Bilgiler

1. Kendini tanıtır mısın?
(Adın soyadın, okulun ve sınıfın /Cami adı ve sınıfın)
2. Kaç yaşındasın?

Mülakat Soruları

1. Camide gördüğün eğitim düzeyi ne seviyededir? (çok iyi /orta/zayıf)
2. Okullarda hangi dilde dini eğitim verilmesi gerekir? Neden
3. Camilerdeki din görevlileri cemaatle iletişimini hangi dille sağlıyor?
 - Sence hangi dille iletişimde olmasını isterdin? Neden?
4. Günlük hayatında hangi dili daha sıklıkla kullanıyorsun? Neden?
5. Almanya'daki din eğitimi ile Türkiye'deki eğitim arasında fark var mı? Varsa nedir?

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılarak yüz yüze mülakat metodunun uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Sebebi ise, gerçekleştirilen görüşmeler sırasında öğrencilerin görüşleri ve duyguları yönündeki verinin elde edilerek öğrencilerin, sohbele benzer konuşmaya yönelik metot ile deneyimlerinin ve duygularının ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Yaptığımız

mülakatların temel sebebi öğrencilerin anadilde din eğitimine dair tecrübeleri ve elde ettikleri bu eğitim ile ne şekilde bir tecrübe kazandıkları ve bu eğitimin ne yönlerde verilmesi gerektiği, anadilde dini eğitimin yeterlilikleri ve kendilerine kattıklarına dair bilgilerin gündeme getirilmesi sağlanmıştır. Yapmış olduğumuz çalışmada toplam 27 katılımcının, mülakat yöntemi ile düşünceleri alınmış ve öğrencilerin Almanya’da İslam dini eğitiminin anadilde ve istikbaline dair fikirleri değerlendirilmiştir. Yüzyüze yapılan görüşmeler 13 Haziran 2021 tarihinde, aynı gün içerisinde katılımcı öğrencilerle birebir görüşme yapılmış ve bu öğrencilerde sözlü katılım onayları da alınmıştır..

3.5 Verilerin Analizi

Çalışmamızda veriler sosyal bilimlerine dair çok fazla alanlarda kullanılmakta olan nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz ile analizi sağlanmıştır. Betimsel analizin kullanımı sağlanılarak elde ettiğimiz verilerin sistemsal biçimde düzenlenmesi sağlanmış ve yorumları yapılarak neticelendirilmiştir.

Nitel veri analizi, mülakat yöntemi gibi veri toplama araçlarından sağlanan bilgilerin analiz edilerek, gruplandırılmasının ardından bu bilgilerin tümevarma metoduyla meydana çıkartılması aşamasıdır.⁵⁸ Dolayısıyla öğrenci görüşmeleri düzenlenerek kategori oluşturulmuş ve ardından rapor edilmiştir. Rapor oluşturulurken bulgular frekans değerleri belirtilmiştir.

⁵⁸ Corbin, J., & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research techniques and procedures for developing grounded theory (third edition). Los Angeles, USA: Sage

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

İlkokul ve ortaokul düzeyindeki öğrencilerin Almanya'daki camilerde anadilde din eğitimine dair düşüncelerini amaçladığımız çalışmada sağlanan bulgular beş başlık altında belirtilmiştir.

4.1. Öğrencilerin Camiler Gördükleri Eğitim Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Her öğrenciye “Camide gördüğünüz eğitim düzeyi ne seviyedir?” sorusu sorulmuştur. Tüm katılımcı öğrencilerden alınan cevaplar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Camide verilen dini eğitime dair öğrenci görüşleri

Öğrenci	f	Camideki Eğitim Düzeyi
K1,K2,K3,K4,K5,K7,K10, K11,K13,K15,K18,K21,K26	13	Çok iyi
K8,K9,K12,K14,K16,K17, K20,K22,K24,K25,K27	11	Orta
K6,K19,K23	3	Zayıf

Öğrencilerin camilerde görmüş oldukları dini eğitimin seviyelerini incelediğimizde 13 öğrencinin camideki dini eğitim seviyesinin çok iyi olduğunu, 11 öğrencinin orta seviyede olduğunu ve 3 öğrencinin ise zayıf seviyede olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Öğrencilerin düşünceleri : K1 “Camideki dini eğitimin çok iyi olduğunu düşünüyorum.” K2, “Bence çok iyi.” K3 “ Çok iyi ve seviyorum.” K4 “çok iyi bir eğitim.” K5 “Çok iyi ve verimli.” K7, “Benim düşüncem camide din eğitimi çok iyi.” K10 “Şimdiye kadar gördüğüm her camide eğitim düzeyi çok iyi idi.” K11 “Çok iyi.” K13 “Çok iyi düzeyde.” K15 “Dersimize giren bayan hocamız ile çok güzel.” K18 “çok iyi düzeyde.” K21 “ Çok memnunum ve harika.” K26 “ Puan vermem gerekirse 10 üzerinden 10.” K8 “Camide görmüş olduğum dini eğitim bana göre orta düzeydedir.” K9 “Bana göre orta düzeydedir geliştirilmeli.” K12 “Şuanda camideki

din anlamındaki eğitim orta düzeyde seyretmektedir.” K14 “Orta düzeydedir ama memnunum.” K16 “ Bence orta.” K17 “ Orta düzey diye düşünüyorum.” K20 “Bence orta seviyede.” K22 “Geliştirilirse çok iyi olabilir.” K24 “ Orta düzeyde.” K25 “Orta düzeyde.” K27 “Orta diyebilirim.” İfadeleri ile beyan etmişlerdir.

4.2. Öğrencilerin Okullarda Verilen Din Eğitiminde Yaşadıkları Dil Sorunları

Öğrencilere okullarda hangi dillerde dini eğitim verilmesi gerektiği ve nedeni sorulmuştur. Ve sağlanan bilgilere dair bulgular tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin okullarda verilen din eğitiminde yaşadıkları dil sorunları

Öğrenciler	f	Okullarda verilen din eğitiminde karşılaştıkları dil sorunları
K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K9, K10,K11,K12,K14,K15,K16,K17, K18,K19,K20,K21,K22, K23,K24,K26	23	Din eğitiminin ortak dil olan Almaca dili ile verilmesi gerektiği kanaati
K8,K13,K25,K27	4	Din eğitiminin hem Türkçe Hem Almanca olarak verilmesi gerektiği kanaati
K9	1	Din eğitiminin Türkçe olarak verilmesi gerektiği kanaati

Öğrencilerin okullarda verilen din eğitiminin hangi dilde verilmesi gerektiğine dair görüşleri incelendiğinde 23 öğrencinin dini eğitimin ortak dil olan Almanca dilinde verilmesi gerektiğini, 4 öğrencinin din eğitiminin hem Türkçe hem Almanca verilmesi gerektiğini ve 1 öğrenci ise yalnızca Türkçe olarak verilmesi gerektiği düşüncesini ifade etmiştir.

Öğrencilere dair görüşlerde K1 “Şu anda okulunda olduğu gibi Almanca dilinde verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Burda Alman okullarında olmamızdan dolayı, dilin de Almanca olması gerekir.” K2 “Almanca verilmesini isterdim. Bu derse katılan her uyuuktan öğrencilerin anlaması açısından bu dilde verilmesini daha uygun görüyorum.” K3 “Almanca verilmesi iyi olurdu. Ortak dil olmasından dolayı bu dilde verilmesini daha uygun görüyorum.” K4 “Almanya’daki okullarda din eğitimi Almanca verilmesi gerektiğini düşünüyorum, çünkü din eğitiminde de herkes Türkçe

konusamıyor ama Almancayı herkes anlıyor.” K5 “Din dersine katılan öğrencilerin kendi dillerinde verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” K6 “Almanca olması gerekir. Bu derse giren her Müslüman öğrenci Türk olmadığı için, ortak dil olan Almanca’da verilmesi daha doğru olur.” K7 “Almanca verilmesini istiyorum. Çünkü Almancayı, bu derse giren herkes anlayabiliyor.” K8 “Okulumuzda din dersi Almanca veriliyor. Fakat ben okulda da din dersinin Türkçe ve Almanca olarak verilmesini istiyorum. Her iki dilde de bilgilerin verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” K9 “Camide Türkçe veriliyor Türkçe olarak okulda da verilmesi gerekir.” K10 “Almanca olması gerekir. Her ülkeden gelen öğrenciler var. Onların da bu dersi anlayabilmeleri için ortak dil olan Almanca verilmesi daha uygun olur.” K11 “Almanca verilmesini isterdim. Filozofi dersi (dini konuların da tartışıldığı ders) Almanca işleniyor.” K12 “Okulumuzda din dersi Almanca veriliyor. Almanca da verilmesi gerekiyor, sınıfta sadece Türkler yok, diğer ülkelerden gelen Müslüman öğrenciler de oluyor.” K13 “Okulumuzda din dersi Almanca veriliyor. Fakat ben okulda da din dersinin Türkçe ve Almanca olarak verilmesini istiyorum. Türkçe olmalı, çünkü anadilimiz. Almanca da verilmeli, diğer öğrenciler için.” K14 Okullarda Almanca olmalı. Almanca dili, bu derse giren herkesin ortak dilidir.” K15 “Okullarda din dersi Almanca olmalı. Türk kökenli olmayıp bu derse katılanların da dersi anlayabilmeleri için, bu dersin Almanca olmasından yanayım.” K16 “Din dersi Almanca olmalı. Müslüman olup Türkçe bilmeyenler için Almanca olması daha uygun olur düşüncesindeyim.” K17 “Okullarda Almanca olması gerekiyor. Her ulustan gelenler için ortak dil Almanca ve bu dil ile herkes birbiri ile iletişime rahat girebilir bu derste.” K18 “Bence Almanca olmalı. Türk olmayan Müslümanların da anlamaları bu şekilde daha kolay olur.” K19 “Almanca verilmesini istiyorum. Çünkü Almanca, okuldaki bu dersi alanların kullandığı ortak dil.” K20 “Okullarda bence Almanca olmalı. Derse giren her öğrenci Türk olmayabilir. Müslüman olan değişik ulustan öğrenciler var. Onların da dersi anlaması lazım.” K21 “Almanca olması daha iyi olur. Almanca burda yaşayanların anladığı ortak dil.” K22 “Almanca olması daha iyi olur. Herkesin anladığı dil Almanca çünkü.” K23 “Almanca verilsin. Almanca dilini tüm öğrenciler anlıyorlar.” K24 “Almanca olması daha tutarlı olur. Dersi gören her çocuk aynı ülkeden gelmediği için, bu dersin ortak dil olan Almanca ile verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” K25 “Türkçe ve Almanca olarak verilmesini isterdim. Benim için Türkçe olması daha güzel olurdu, ama Almanca olarak verilmesi de uygun olur.

Türkçe bilmeyenler için Almanca olması da güzel, konuyu anlamalarını sağlıyor bu şekilde.” K26 “Bence Almanca olmalı. Farklı ülkelerden gelenler de bu dersi alabilmeli.” K27 “Almanca ve Türkçe olarak verilmesini istiyorum. Almanca, çünkü diğer ülkelerden gelenlere yönelik olarak, Türkçe de bizim için.” Olarak beyan etmişlerdir.

4.3. Camilerde Din Görevlilerinin Cemaatle İletişim Kurdukları Diller ve Öğrenci Görüşlerine Dair Bulgular

Öğrencilere Camilerde din görevlilerinin cemaatle hangi dillerde iletişim kurdukları ve sizce hangi dilde iletişim sağlanması gerektiği sorusu yöneltilmiştir. Ve buna dair öğrencilerin görüşlerini ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu bulgulara dair bilgiler Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Camilerde din görevlilerin cemaatle iletişim kurdukları diller ve öneriler

Öğrenci	f	Camilerde din görevlilerinin cemaatle iletişim kurduğu dil ve öneriler
K1,K2,K6,K7,K10,K13, K17,K18,K19,K21,K24	11	Düşünce: Türkçe ve Almanca İletişim Kurulduğu Öneri: Fakat Almanca olması gerektiği çünkü Türklerin azınlıkta olduğu düşünülmekte
K3,K4,K5,K8,K9,K11,K12,K14 K15,K16,K20,K22,K23,K25 K26,K27	16	Düşünce: Türkçe iletişim kurulduğu Öneri: Fakat her iki dilde olmalı

Öğrencilerin “Camilerde din görevlilerinin cemaatle iletişimi hangi dille kurdukları ve sizce hangi dille iletişim kurmaları gerekir?” sorusuna 11 öğrenci Türkçe ve Almanca iletişim kurduklarını, öneri olarak ise yalnız Almanca olması gerektiğini, çünkü Türklerin azınlıkta olduğu düşüncelerini beyan ederken, 16 öğrenci ise din görevlilerinin cemaatle Türkçe iletişim kurduğunu, öneri olarak ise her iki dille iletişim kurmaları gerektiği beyanını ifade etmiştir.

Öğrenci görüşlerinde; K1 “Camilerde din görevlileri Türkçe ve Almanca konuşuyor ve ben de bunu çok iyi buluyorum. Marl şehrinde çok Alman Müslüman yaşıyor ve onlar da camiye geldiğinden bu iki dilde konuşmaları gayet yerinde.” K2 “Cami içinde Türkçe. Bazen derslerde Almanca da konuştukları oluyor. Çocukların

daha iyi anlamaları için.” K3 “Türkçe yapılıyor. Bu şekilde olmasından herhangi bir rahatsızlık duymuyorum.” K4 “Camilerdeki din görevlileri cemaatle iletişimi çoğunlukta Türkçe dilinde sağlıyorlar. Bence de cemaat hangi dili anlıyorsa, o dilde iletişim kurmak zorunda olduklarını düşünüyorum. Maksat anlatılanların bir karşılığının olması.” K5 “Türkçede iletişim kuruyorlar. Camimizde iki din görevlisi var, ve her ikisi de Almanca biliyor. Gerekğinde Almanca da konuşabiliyorlar. Camilere yapılan yabancıların ziyaretleri sırasında camimizi, dinimizi ve kültürümüzü gerektiği ölçüde bu sayede tanıtıyorlar.” K6 “Türkçe ve Almanca iletişime giriyorlar. Dini konularda her iki dilde de iletişime geçmeliler. Her iki dili bilen cemaatten kimseler ile iletişime bu şekilde geçiyorlar.” K7 “Türkçe ve Almanca olarak iletişim kuruyorlar. Genelde Türk kökenli olduğu için Türkçe konuşuyorlar. Diğer ülkelerden gelenler ile iletişim için de Almanca konuşmak zorundalar.” K8 “Türkçe, fakat ben hem Türkçe hem Almanca olarak iki dil ile iletişime girmesini isterdim.” K9 “Türkçe olarak iletişim kuruyorlar. Türkçe olarak iletişimde olmaları bence yeterlidir. Anadilimi çok seviyorum.” K10 “Türkçe olarak iletişim kuruyorlar. Türkçe olarak iletişimde olmaları bence yeterlidir. Anadilimi çok seviyorum.” K11 “Türkçe iletişim kurmalarını istiyorum, ana dilimde daha iyi anlıyorum.” K12 “Türkçe olarak iletişimdediler. Türkçe olarak iletişime girmelerinden memnunum. Anadilimi çok seviyorum ve kendi anadilimde konuşmaktan mutluluk duyuyorum.” K13 “Türkçe ve Almanca olarak iletişim kuruyorlar. Bu iki dili iyi bilmeleri gerekiyor. Cemaatin durumu bunu gerektiriyor.” K14 “Cemaatin geneli Türk olduğu için, Türkçe konuşması gayet yerinde. Bazen cemaate diğer ülkeden gelen Müslümanlar da oluyor, onlar Türkçe bilmediği için Almanca konuşuyor din görevlisi onlarla. İletişim için bu iki dilin iyi düzeyde kullanılması çok yerinde olur.” K15 “Türkçe olarak Türk olmayanlarla da Almanca olarak iletişim kurulabiliyor.” K16 “Türkçe olarak iletişim kuruyor, fakat Türkçe bilmeyenlerle de Almanca iletişim kuruyor.” K17 “Türkçe ve Almanca olarak iletişimde olmalı. Her iki dili de iyi kullanabilmeli. Camilerde özellikle Türkiye’den gelen çok olduğu için, bu dilde konuşması gerekiyor. Almancayı da gerektiğinde diğer ülkeden gelenlerle birlikte iken konuşmalı.” K18 “Türkçe ve Almanca olarak. Bu iki dilde verilmesinin yeterli geldiği düşüncesindeyim.” K19 “Türkçe ve Almanca. Türkçe kullanması gerekiyor. Camilerde genelde Türkler bulunduğu için, onlarla iletişimi anadilimizde yapması daha doğru. Yaşlı nesiller Almancayı tam bilemeyebiliyorlar.” K20 “Türkçe.

Türkçenin yanında Almanca da konuşulsun. Türkçe anadilimiz olduğu için, Almanca da yaşadığımız ülkede ortak dil olmasından dolayı.” K21 “Türkçe ve Almanca. Her iki dili de iyi bilmesi gerekir. Yaşlı amcalarımız Almanca konuşamıyorlar. Almancayı da biz yeni nesil için iyi konuşuyor olmalı.” K22 “Genelde camilerde Türkler olduğu için, Türkçe iletişim kuruyor.” K23 “Türkçe olarak. Cemaatin çoğu Türk olduğu için, hoca da genelde Türkçe konuşuyor.” K24 “Türkçe ve Almanca. Türkçe dilini ilk kuşak daha iyi konuşabiliyor. Şimdiki nesil olan bizler de Almancayı daha iyi konuştuğumuz için, din görevlisi bu iki dili de iyi konuşuyor olabilmeli.” K25 “Türkçe, çünkü herkesin anladığını sanıyorum.” K26 “Türkçe olarak. Camide kendimi Türkiye’de gibi hissediyorum ve bu beni mutlu ediyor.” K27 “Türkçede. Anadilimiz Türkçe olduğu için, bu dilde iletişim sağlamasından yanayım.” Diye görüşlerini ifade etmişlerdir.

4.4. Öğrencilerin Günlük Hayatta Sıklıkla Kullandıkları Dillere Dair Bulgular

Öğrencilere “Günlük hayatlarında sıklıkla hangi dilleri kullandıkları” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilere sorulan sorular doğrultusundaki yanıtlar tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin günlük hayatta sıklıkla kullandıkları dillere ait bulgular

Öğrenciler	f	Günlük hayatta sıklıkla kullandıkları dillere bilgiler
K1,K4,K7,K8,K9,K10,K11 K13,K15,K16,K18,K21,K22 K24,K25,K26	16	Almanca
K2,K5,K14,K27	4	Türkçe
K3,K6,K12,K17,K19,K20 K23	7	Türkçe ve Almanca

Öğrencilere “ Günlük hayatta sıklıkla hangi dili kullanıyorsunuz ? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Yöneltilmiş soru doğrultusunda 16 öğrenci yalnızca Almancayı, 4 öğrenci Türkçeyi, 7 öğrenci ise Türkçe ve Almancayı sıklıkla kullandıklarını beyan etmişlerdir.

Öğrencilerin görüşleri; K1 “Almanca, çünkü bütün gün okulda olduğum için.. Evde hem Almanca, hem de Türkçe konuşuyorum. Almancayı daha iyi anlıyorum.” K2 “Öncelikli olarak Türkçe. Almanya’da yaşadığım için okuluma Almanca da

konusuyoruz. Şartlara göre dil kullanımım değişiyor.” K3 “Türkçe ve Almanca. Durum ve şartlara göre kullandığım dil farklılık arz edebiliyor. Okulda iken Almanca konuşuyorum, Türk arkadaşlar ile birlikte iken bazen Türkçe, bazen de Almanca, ,nemli olan konuştuğumu ve duyduğumu anlamak.” K4 “Almanca. Almanya’da yaşadığım için bu dilde konuşmak daha kolay geliyor bana.” K5 “Ailem ile iletişim için Türkçe kullanıyorum. Arkadaş çevremde ise Almanca konuşuyoruz. Maksat anlamak ve anlaşılır olmak. Her iki dili de iyi konuşabiliyorum.” K6 “Okulda Almanca konuşuyoruz. Derslerde ve teneffüslerde Almanca konuşma zorunluluğumuz var. Onun dışında evde ve arkadaş çevremde Türkçe konuşmayı seviyorum. Her iki dili de kullanıyorum.” K7 “Almancayı daha sıklıkla kullanıyorum, çünkü daha iyi konuşuyorum bu dili.” K8 “Annem ve arkadaşlarımla Almanca konuşuyorum. Bu dilde daha iyi anlaşabiliyorum. Babam Almancayı tam bilmediğinden, onunla da Türkçe konuşmam gerekiyor.” K9 Okulda Almanca konuşuyoruz. Dışarda da Almanca konuşmaya devam ediyorum. Almancayı daha iyi anlıyorum ve dolayısıyla bu dilde konuşmak bana daha kolay geliyor.” K10 “Okulda Almanca konuşuyoruz. Ayrıca yabancı dil olarak İngilizce ve İspanyolca da öğreniyorum. O derslerde bu dilde konuşuyoruz. Genelde de Almancayı tercih ediyorum. Arkadaş çevremde bu dilde daha rahat anlaşabiliyoruz.” K11 “Daha çok Almanca dilinde konuşuyorum. Çevremde genelde farklı uyruklu arkadaşlar oluyor, dolayısıyla Almanca konuşmamız, anlaşmamız için gerekli.” K12 “Türkçe ve Almancayı eşit düzeyde kullanıyorum. Babamla genelde Türkçe konuşuyoruz, çünkü Almancayı pek bilmiyor. Fakat arkadaş çevremde ve okulda ekseriyetle Almanca konuşuyoruz. Anlaşmak daha kolay oluyor bu dilde.” K13 “Almanca, çünkü okulda Almanca konuşma zorunluluğu var.” K14 “Türkçeyi daha sıklıkla kullanıyorum. Anadilimde konuşmayı daha çok seviyorum.” K15 “Okulda Almanca konuşuyorum. Genelde de Almancayı tercih ediyorum. Almancayı çok iyi bildiğim için, bu dilde konuşmak bana daha kolay geliyor.” K16 “En fazla Almanca konuşuyorum. Bu dilde iletişime geçmek bana daha kolay geliyor. Okulda devamlı Almanca konuştuğumuz için, bu dilde konuşmak benim için rutin halini aldı. Dolayısıyla anlamak hususunda da Almancada konuşmaları daha kolay anlıyorum.” K17 “Okulda Almanca, evde ise Türkçe.” K18 “Genelde Almanca konuşuyorum, çünkü Almancamın daha fazla gelişmesini istiyorum.” K19 “Almanca ve Türkçe. Genelde Almanca konuşuyorum ama, Türkçe de konuştuğum oluyor. Duruma göre değişiyor.” K20 “Okulda

Almanca, evde ise Türkçe konuşuyorum. Her iki dilde de konuşmayı seviyorum.” K21 “Almanca’yı daha sık kullanıyorum. Bulduğum ortamlarda genelde yabancı uyruklu arkadaşlarım oluyor. Anlaşabilmek için Almanca’yı ortak dil olarak kullanmak zorunda kalıyoruz.” K22 “En fazla Almanca konuşuyorum. Arkadaşlarımla anlaşabilmek için bu dilde konuşmam gerekiyor. Evde ise Türkçe konuşuyorum ailemle.” K23 “Almanca ve Türkçeyi aynı düzeyde kullanıyorum. Herhangi bir nedeni yok, kendiliğinden geliyor.” K24 “Almanca’yı daha sıklıkla kullanıyorum. Türkçe konuşurken zorluk çekiyorum, burada yetiştiğim için Almanca olarak iletişime geçmek bana daha kolay geliyor.” K25 “Günlük hayatımda daha çok Almanca dilini kullanıyorum çünkü çok yerlerde herkes Türkçeyi bilmiyor onun için Almanca konuşmak zorundayım.” K26 “Almanca konuşuyorum. Arkadaşlarımla çoğu Alman olduğundan dolayı, Almanca konuşmayı tercih ediyorum.” K27 “Türkçe. Çünkü annem ve babam genelde Türkçe konuşuyor, ben de ondan dolayı onlarla iletişim sağlamak için Türkçe konuşuyorum.” İfadeleri ile görüşlerini beyan etmişlerdir.

4.5. Öğrencilerin Almanya’daki Din Eğitimi ile Türkiye’deki Din Eğitimi Arasındaki Fark Olup Olmadığına Dair Görüşleri

Öğrencilere “Almanya’daki din eğitimi ile Türkiye’deki din eğitimi arasında fark var mıdır?” sorusu sorulmuştur. Öğrenciler yanıt olarak “evet var” veya “hayır yok” gibi yanıtlar ile ifadelerini belirtmiştir. Öğrencilerin yanıtları incelenmiş ve öğrencilerin görüşleri Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo7. Almanya ve Türkiye arasındaki Dini Eğitim Farkı

Öğrenciler	f	Almanya ve Türkiye’deki Dini Eğitim Arasındaki Fark Olup Olmadığı
K2,K5,K18,K27	4	Fark Var
K26,	1	Fark Yok
K1,K3,K4,K6,K7,K8 K9,K10,K11,K12,K13,K14 K15,K16,K17,K19,K20,K21 K22,K23,K24,K25,	22	Bilmiyorum

Öğrencilere “Almanya’daki din eğitimi ile Türkiye’deki din eğitimi arasında fark var mıdır? Varsa bu farklar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Sorulan sorular doğrultusunda öğrencilerden 4’ü fark olduğu, 1’i fark olmadığı ve 22 öğrencisinde farkın olup olmadığı konusunda fikirlerinin olmadığı görüşlerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin görüşleri; K1 “Bu konuda bir fikrim yok” K2 “Evet var Türkiye’deki eğitim daha disiplinli olduğunun düşünüyorum.” K3 “Türkiye’de eğitim görmedim, bu soruya cevap veremeyeceğim.” K4 “Bir fikrim yok.” K5 “Sorunun cevabını öğrenmek için anneme sordum, kendisi Türkiye’de eğitim görmüş. Buradaki eğitimin daha iyi olduğunu söyledi.” 22 öğrenci (K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12,K13,K14,K15,K16,K17,K19,K20,K21,K22,K23,K24 K25) aynı yanıtı vermişlerdir: “Türkiye’de din eğitimi görmediğimden dolayı bir fark var mı bilemiyorum.” K18 “Burada biz camide ayrı ayrı sınıflarda ders görüyoruz. Türkiye’de camilerde eğitimin topluca yapıldığını duymuştum. Seviye farkı, dersin işleyişine engel teşkil ettiğini düşünüyorum.” K26 “Herhangi bir fark olduğunu düşünmüyorum” K27 “Türkiye’deki eğitimin daha kapsamlı olduğunu düşündüğümünden fark var diyebilirim” şeklinde görüşlerini ibraz etmişlerdir.

V. BÖLÜM- SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızın bu kısmında araştırma bulguları doğrultusunda sağlanmış olan sonuç, ve öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuç

Araştırmamızın amacı, Almanya’da camilerde anadilde din eğitimi hakkındaki bilgiler ve öğrenci görüşlerini belirlemektir. Yapılan araştırmalar neticesinde Almanya’da İslam din eğitiminin okullardaki ders dilinin ortak dili Almanca olduğu saptanmıştır. Camilerde eğitim alan öğrencilerin ise İslam dini eğitiminde anadil olan Türkçe ile eğitim ve öğretimlerini sürdürdükleri belirlenmiştir. Almanya’da Müslümanların yalnızca ibadet ettikleri yerler olarak ele alınmayan camiler, aynı zamanda Müslümanların hoşça vakit geçirdikleri ve gelenek göreneklerini sürdürebildikleri yer olarak konumlandırılmıştır.

Yapılan mülakat sonucunda ise; öğrencilerin görüşleri camilerde İslam din eğitimini hem Türkçe hem de Almanda olarak öğretilmesi gerektiğidir. Yüzdelik dilimlerde %70 kısım camilerde anadilde din eğitiminin hem Türkçe hemde Almanca verilmesi gerektiğidir, nedeni ise müslüman harici bireylerin de İslam din eğitimlerine katılım sağladığından dolayı dil olarak iki dilde verilmesinin uygun olacağı kanaatidir.

Öğrencilerin %90 oranındaki kısmı okullarda verilen İslam din derslerinin ise tek dil olarak yani Almanca olarak verilmesi gerektiği düşüncesindedir.% 9 oranındaki kısım ise okullarda İslam din eğitiminin 2 dil olarak verilmesi gerektiğini beyan etmişlerdir. Çünkü ülkede sadece Müslümanların var olmadığını birçok ırk ve dinden kişilerin yer aldığını ve bu yüzden dolayı eğitimin Almanca ve Türkçe olarak verilmesi doğru olacağını belirtmişlerdir. %1 oranındaki kısımda ise okullarda İslam din eğitiminin anadilde verilmesi ve Türkçe olması gerektiği düşüncesini beyan etmiştir. Netice olarak ise okullarda İslam din dersinin ülkenin kendi dili olan Almanca olarak verilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

Camilerde din görevlilerin cemaat ile iletişim kurdukları diller ele alındığında ise; öğrencilerin %45 i din görevlilerinin cemaat ile hem Türkçe hemde Almanca iletişim kurduklarını beyan ederken, aslında cemaat ile Almanca iletişim kurmaları gerekiyor diye de öneride bulunmuşlardır. Öğrencilerin %55 i ise camilerde din

görevlilerinin cemaat ile Türkçe iletişim kurduğu, fakat iki dilde de iletişim kurmaları gerektiğini beyan etmişlerdir. Ve genel anlamda Almanya'daki camilerde hem Türkçe hemde Almanca iletişim kurulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Öğrencilerin günlük hayatta kullanmış oldukları diller incelendiğinde % 70 lik orandaki kısmın günlük hayatta Almanca dilini kullandıkları geri kalan kısmın Türkçe veya her iki dilide kullandığı yapılan analizler sonucu saptanmıştır.

Yapılan çalışmada Almanya ve Türkiye'deki dini eğitim arasındaki farklılık araştırıldığında ise; Almanya'da eğitim alan öğrencilerin büyük bir kısmı Türkiye'de eğitim almadıklarından dolayı ve Türkiye'deki dini eğitim hakkında bilgileri olmadığından dolayı herhangi bir farklılık olup olmadığı konusunda bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir.

Netice olarak; çalışmamızda Almanya'da camilerde anadilde dini eğitimin katkısının büyük olduğu ve öğrencilerin çoğunluğunun camilerde verilmekte olan dini eğitimden memnun oldukları ve kendilerine ziyadesiyle katkı sağladığı belirlenmiştir. Almanya'da okullarda dini eğitimin Almanca olarak verildiği ve bundan yana herhangi bir şikayetin olmadığı belirtilirken, camilerdeki din görevlilerinin Türkçe eğitim vermesinin yanı sıra cemaatle Almanca dilinde de iletişim kurabildikleri ve her iki dile sahip oldukları belirlenmiştir. Müslümanlar dini ibadetlerini her şekilde cami ve dernek kuruluşlarında gerçekleştirebilmektedirler. Ve bu yönde yapılan çalışmada Almanya'da dini eğitim üzerine çalışmalar hızla devam ederken dini ders katılımlarındaki artışın günden güne yükselmekte olduğu belirlenmiştir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde çalışmanın katılımcılarından görüşlerinden sağlanan neticeler doğrultusunda çalışmaya dair öneriler ve ileri araştırmaya dair tavsiyeler yer almaktadır.

- ✓ Camilerde dini eğitim Türkçe yapıldığından, her iki dilde de eğitim imkanı sunulmalıdır.
- ✓ Okullarda dini eğitim veren öğretmenlerin Almanca dili dışında 2.ci bir dil bilmesi gerekmektedir. Bu da öğrenciler açısından büyük bir avantaj olacaktır.

- ✓ Camilerde dini dersler programlı bir şekilde düzene koyulmalı, müfredatlar oluşturulmalıdır.
- ✓ Camilerde İslam din eğitimini veren öğretmenlerin sayıları artırılmalıdır.
- ✓ Camide verilen İslam din eğitimlerinin ders saatlerinde yenilenmeye gidilmeli ve ders saatleri biraz daha uzun tutulmalıdır.